

REFERENCES

1. Vechers'kyi V. Het'mans'ki stolytsi Ukrainy / V. Vechers'kyi. – K.: Nash chas, 2008. – 302 s.
2. Miroshnichenko O.M. Pokrovs'ka tserkva sela Bilokopytove / O.M. Miroshnichenko // Sobornyy maydan. – 2017. – №3(81). – S. 2-3.
3. Nazarova V.V. Ystorycheskoe, landshaftnoe y ékonomycheskoe opysanye ymenyy Zarutskoe, Belokopytovo, Naumoka y usadebnoho kompleksa «Zarutskoe» Hlukhovskoho uezda Chernyovskoy gubernyy / V.V. Nazarova // Sivershchyna v istoriyi Ukrainy: zbirnyk naukovykh prats': Vypusk №10. – Kyiv-Hlukhiv: Tsentр pam'yatkoznavstva NAN Ukrainy i UTOPIK, – 2017. – S. 285-292.
4. Nazarova V.V. Yzdannye y neydzannye stat'y po henealohyy roda Yanpol'skykh y ystoryy horoda Hlukhova Chernyovskoy gubernyy. – M., 2013. – 105 s.
5. Okhorona kul'turnoyi spadshchyny ystoryko-kul'turnymy zapovidnykamy Chernihovo-Sivershchyny: [Monohrafiya] / za zah. red. S.YU. Zozuli; kol. avt.: Burenko V.M., Zhukova S.P., Zalins'kyi O.S. [ta in.] : Tsentр pam'yatkoznavstva NAN Ukrainy i Ukr. tov.-va okhor. pam'yatok istoriyi ta kul'tury. – K.: Vydavets' Oleh Filyuk, Tsentр uchbovoyi literatury, 2017. – 128 s.
6. Orlov P.A. Ukazatel' fabryk y zavodov evropeyskoy Rossyy y Tsarstva Pol'skoho. – SPb.: Typohrafiya R. Holyn, 1887. – 824 s.
7. Petrovskyy A. Yzvestkovyy y melovoy promysel v Hlukhovskom uezde / A. Petrovskyy // Chernyovskyye gubernskyye vedomosti. – 1889. – №66.

УДК 94(477:4-191.2): [008:32] «09»

Нємцев І. В.

студент НН інституту історії та філософії
Сумського державного педагогічного
університету імені А. С. Макаренка

КУЛЬТУРНО-ПОЛІТИЧНІ ВЗАЄМОЗВ'ЯКИ МІЖ КИЇВСЬКОЮ РУСЮ ТА ВЕЛИКОЮ МОРАВІЄЮ

У статті на основі аналізу історичних джерел та наукових праць відомих учених-істориків досліджені культурно-політичні взаємозв'язки між Київською Руссю та Великою Моравією. На основі вивченої інформації було визначено тривалість цих стосунків та їхню важливість для України та європейської спільноти в цілому.

Ключові слова: археологія, релігія, «братня допомога», архітектура.

Нємцев І. В. Культурно-політические связи между Киевской Русью и Великой Моравией.

В статье на основе анализа исторических источников и научных трудов известных ученых-историков исследованы культурно-политические взаимосвязи между Киевской Русью и Великой Моравией. На основе изученной информации были определены продолжительность этих отношений и их важность для Украины и европейского сообщества в целом.

Ключевые слова: археология, религия, «братская помощь», архитектура.

Nemcev I. V. Cultural and political interation between Kyiv Russia and Great Morava.

In the article, based on the analysis of historical sources and scientific works of well-known historian scientist, cultural and political relationships between Kievan Rus and Great Moravia are explored. On the basis of the information studied, the duration of these relations and their importance for Ukraine and the European community as a whole.

Key words: archeology, religion, "brotherly help", architecture.

Актуальність дослідження. Актуальність даної теми обумовлено певними причинами. Перша з них – це те, що пріоритетом державної політики нашої країни є активний і цілеспрямований курс інтеграції України в європейське співтовариство, зокрема впровадження безвізового режиму з країнами ЄС. В якості другої причини важливо зазначити необхідність протидії недостовірній інформаційній політиці Російської Федерації, на думку керівництва якої, Україна ніколи не була в міцних стосунках із Західною Європою. Відповідно, зміцнення політичних і економічних зв'язків з країнами ЄС – це лише спроба, на думку Москви, «забрати Україну від братнього російського народу». Зважаючи на вищезазначене, є необхідним проведення неупередженого історичного дослідження, заснованого на об'єктивному аналізі історичних джерел і пам'яток писемності з метою отримання достовірної інформації з даної теми.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Вивченню проблеми культурно-політичних зв'язків між Київською Руссю та Великою Моравією присвячені дослідження багатьох учених. Зокрема, були вивчені праці таких дослідників, як Я. Ісаєвич [3; 4], О. Моця [8], Н. Котляр [6], А. Насонов [9], С. Ширинський [16]. Найновіші дослідження були проведені А. Корольовим [5]. Аналіз цих наукових джерел свідчить, що між Україною та Європою існували давні зв'язки в культурній та політичній сферах. Слід зазначити, що ця тема є актуальною і потребує подальшого глибокого вивчення.

Мета дослідження – здійснити аналіз історичних джерел і пам'яток писемності з метою отримання інформації.

Виклад основного матеріалу. Першу згадку у вітчизняних джерелах про відносини між Київською Руссю та Великою Моравією ми знаходимо у «Повісті врем'яних літ», але там говориться дуже коротко: «і послав Ростислав (князь Моравії) у Візантію, щоб дали учителів, які навчать нас [...] і прийшли і вчили, а Моравська мова і руська – одна» [10, с.18-19]. Український історик Ярослав Ісаєвич вважав, що Русь та Моравію поєднували не тільки мовні взаємозв'язки, а значно більше, а саме «на Русі добре знали усі діяння моравських та давньочеських святих» [4, с.98]. Він вважає, що культурним «транзитом» була Галицько-Волинська земля, навіть деякі літописи цього краю дуже схожі за стилем викладу на моравські та «Сказання про осліплення Василька». Котляр пише про головне місто Галичини Перемишль, що це «найдавніше місто, бо ще згадується в літописі під 988 року, як одне з головних міст Червенської Русі» [6, с.37-38]. Через недостатнє дослідження цього міста точно неможливо встановити рік його заснування. Так, чеський дослідник І. Длугош [1, с.40] виводять його назву з ім'я легендарного князя Прежемисла, який був засновником династії чеських князів і правив на початку IX століття, а вищезгаданий Я. Ісаєвич [5, с.119-120] взагалі відносить рік заснування в роки правління Болеслава I у 932 рік. Єдине, що поєднує висновки цих досліджень – це місто засновано ще у часи Великої Моравії і стало у XI столітті центром удільного князівства. Варто теж звернути увагу на білокам'яну ротонду у тому ж місті, яку за розкопками збудовано між 1018 і 1036 роками. Дослідники у ній бачать «копію на такі ж самі ротонди, як і у великоморавський містах а, саме у Велико Градце та Угерці» [13, с.26]. Найбільший внесок у вивчення цієї проблеми вніс О. Моця, який у своїй монографії, розглядаючи поховання Південної Русі у IX-XIII століттях пише, що саме у «Західній Волині та літописних Черевенських містах у похованнях присутні саме моравські традиції, навіть у той час, коли в іншій Русі простежуються ще довго язичницькі поховання, то тут вже в X столітті їх не зафіксовано» [8, с. 99].

А. Насонов на основі цих поховань пише, що «ще до того, як сюди прийшла київська влада, тут вже була своя феодална влада» [9, с.130]. Можливо це і пояснює походження галицьких бояр, які немов «застрибують» у літопис невідомо звідки та їхню постійну ворожнечу із місцевими князями, які були, можливо, сильно утиснутою в правах старою елітою, що не хотіла ділити владу із прибулими з Києва князями.

Інші дослідники взагалі вбачають у цих відносинах Русько-Моравську конфедерацію, бо, як пише Н. Котляр, «це були торгово-культурні відносини, і у них кожен мав свою перевагу» [6, с.40]. Можна зробити висновок, що вже у той час Україна, що була тоді частиною Київської Русі, мала міцні взаємозв'язки з Європою.

Цей висновок підтверджений словами Козьми Празького, який, описуючи одну подію у своїй хроніці під 1085 роком пише, що «кордони Празької церковної єпархії по сході простиралися до річок Бугу та Стиру» [11, с.151]. Ці дві річки протікають по землях України та Білорусі, які завжди входили у склад Київської Русі, то можна прийти до висновку, що моравський вплив тут був такий сильний, що через 93 роки Чехія, яка вважала себе наступником Моравії вважала ці землі за свої, тому можна погодитися з Я. Застероною, яка пише, що «морави на чолі з князем Ростиславом за допомогою просвітителів Кирила та Мофодія через співпрацю з Візантією та її церквою хотіли поширити свою владу(а мабуть згодом їх включити у склад своєї держави) на всі слов'янські землі» [2, с.10].

Необхідно згадати працю про розвиток української мови від давнини до сьогодення Івана Франка. Він пише про обох учнів Мефодія: Наума і Горазда, що «після падіння Моравії від угорців вони спочатку поселилися у Новгороді, але не знайшовши підтримки і проживши у злиднях переїхали до Волині» [15,с.407]. Саме факт, що ці два учня знайшли прихисток на Волині, а не на території Північної Русі є ілюстрацією вищезгаданого твердження про сильний вплив Моравії саме на Західну Русь. Це допомагає правильно зрозуміти вищезгадані слова Козьми Празького про кордони єпархії.

Саме падіння Моравії породило одну недоведену подію про введення у країну руських військ на чолі з загадковим Олегом Моравійським. Вперше, про цю подію написав у 1593 році чеський письменник Бартолій Попрцький: одна людина, яку Попрцький називає Олегом, була вигнаною із Русі через міжусобну війну, тому потрапив у Моравію. Через деякий час – у 1677 році – чеський історик Томаш Пешина, посилаючись на сувій (який не був визначений), знайдений відомим педагогом Яном Коменським, доповнює відомості про Олега і говорить, що він [Олег] був сином чи Ольги, чи Ярополка і називає його Моравським «був посланий у Моравію і у 940 році став князем цієї країни. Коли вторглися угорці Олег отримував допомогу від Русі і Польщі» [12, с.30]. Ми бачимо у цій згадці, можливо, першу «братню допомогу» Моравії від сусідніх слов'янських країн, але ця допомога зазнала невдачі, бо, як пише Пешина, у «949 році військо Олега Моравського зазнало нищівної поразки від угорського війська, а сам Олег ледве врятувався» [12, с.46]. Вже у 1710 році польський історик Стредовський зазначає: «Олег, прозваний Моравійським, зломлений проблемами та стражданнями та вигнаний із Русі у 967 році закінчив своє життя» [14, с.37]. Більше про цю особистість ніде не згадується. Одні вважають, що повідомлення про Олега як історичну особистість є вигадкою, оскільки сувій

зник невідомо куди, інші бачать у цьому повідомленні літописного Олега Віщого [5, с.90]. Більш доцільним, на мою думку, є те, що цю особистість, Олега Моравського, викреслили з історії через дві причини. Перша – його війна, як і ця допомога коштувала Русі дуже дорого і сучасники не захотіли писати про ганебну поразку на території іншої держави, як похід русів на Каспійське море. Його згадують усі арабські історики, але у вітчизняних літописах повністю відсутня фіксація цієї події, оскільки вона закінчилася розгромом військ русичів і лише частина змогла прорватися додому. Друга причина – Олег потрапив у опалу в Русі та Польщі і його не захотіли навіть згадувати, а чехи залишили про нього майже міфічний сувій, достовірність якого викликає великі сумніви.

Після падіння Моравії деяке населення перемістилося на Русь. На це вказують розкопки, проведені С. Ширінським, який у своїй праці звернув увагу, що у похованнях Гньоздова, Київщини та Чернігово-Сіверщини присутні такі ж самі моравські обряди як вже вищезгаданої Волині. Проте ці поховання датуються X-XII століттям [16, с.80]. Також на це звернув увагу і І. Ляпушкин, Він пише, що «звичайно обряд поховання залишається незмінним на протязі 3-5 поколінь» [7, с.163]. Тому можна зробити висновок, що Київ коли одержавлював племена навколо полян, заохочував моравських біженців, які тікали від угорців, бо в них була вже своя держава і так, як вони були християни за Візантійським обрядом на відміну від сучасних наступників Моравії – чехів та словаків. Тому шальки терезів щодо прийняття державної релігії схилились у бік Візантії, а послання послів до інших релігій з метою вибрати, як пише літопис, були лише формальністю, щоб мати дружні стосунки з ними. Тому хрещення було таким відносно мирним, бо морави просто пересилили тутешніх язичників на відміну від Північної Русі, де у Новгороді сталася сутичка язичників з посланцями князя, які хотіли похрестити місто за православними обрядами, але зробити це було досить важко, бо, можливо, морави на той час вже не мешкали у тому місті, тому не було кому чинити опір язичникам, підтримуючи посланців князя. Таким чином ми бачимо, Русь та Моравія були у досить дружніх стосунках, які були більш сильними, ніж це описують літописи, і Моравія стала майже плацдармом для стосунків Русі з Західною Європою і змогла культурно підняти Русь. Вплив Моравії на Київську Русь залишився надовго. Навіть об'єднане польсько-руське військо хотіло захистити цю країну від угорців.

Отже, аналізуючи питання, щодо культурно-політичних відносин між Київською Руссю та Великою Моравією, а саме вивчаючи наукові дослідження з цієї теми можна зробити висновок, що морави зробили значний внесок у формуванні Київської Русі, як православної країни. Також в наш час ще залишається спірним питання, щодо введення саме польсько-руських військ на територію Моравії, щоб відбити вторгнення угорців. Цей факт є підтвердженням тісних взаємин між слов'янськими країнами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Длугош І. Перемишльська земля / І. Длугош. – К., Варшава, Наука, 2012 – 210 с.
2. Застерова Б. Кирилло-Мефодиевская миссия и становление Великоморавского государства /Б. Застерова // Византийский временник. – 1978. Том 38. – С.9-11
3. Исаевич Я. «Грады Черевенские» и Перемышльская земля в политических взаимоотношениях между восточными и западными славянами (конец IX – начало XII в.) / Я. Исаевич // Исследования по истории славянских и балтийских народов эпохи средневековья – М : Наука, 1972. – С.107-124.
4. Исаевич Я. Культура Галицко-Волынской Руси /Я. Исаевич // Вопросы истории. – 1973. – №1. – С. 94-99.
5. Королев А. Загадки первых русских князей /А. Королев – М.: Вече, 2010. – 260 с.
6. Котляр Н. Формирование территории и возникновение городов Галицко-Волынской Руси IX-XII вв. /Н. Котляр – К.: Наукова думка, 1985. – 184 с.
7. Ляпушкин И. Славяни Восточной Европы накануне образования древнерусского государства /И. Ляпушкин //Материалы и исследования по археологии СССР. – 1968. – № 152. – С. 192.
8. Моця А. Погребальные памятники южнорусских земель IX-XII вв. /А. Моця – К : Наукова думка, 1990. – 156 с.
9. Насонов А. «Русская земля» и образование территории древнерусского государства /А. Насонов – М.: Издательство АН СССР, 1951. – 262 с.
10. Полное собрание русских летописей. Том 38. Радзивилловская летопись. – Ленинград: Наука, 1989. – 179 с.
11. Пражський К. Чеська хроніка /К. Пражський – М.: Издательство АН СССР, 1962. – 296 с.
12. Пешин Т. Собрание произведений в 40 т., Т.20 /Т. Пешин – М.: Наука, 2001. – 260 с.
13. Рихтер В. Начало архитектуры и строительства городов в Великой Моравии /В. Рихтер – Прага: Издательство АН ЧССР, 1978 – 210 с.
14. Стредовський В. Русь та Моравія (пер. з польської) /В. Стредовський – К: Наукова думка, 2000. – 280 с.
15. Франко І. Найстаріші пам'ятки південноруського письменства /І. Франко Зібрання творів в 50 т., Т.40 – К.: Наукова думка, 1983. – 600 с.
16. Ширинский С. Археологически параллели к истории християнства на Руси и Великой Моравии /С. Ширинский //Древняя Русь и славяне – М.: Наука, 1978. – 260 с.

REFERENCES

1. Dluhosh I. Peremysyl's'ka zemlya / I. Dluhosh. – K., Varshava, Nauka, 2012 – 210 s.
2. Zasterova B. Kyryllo-Mefodyevskaya myssyya y stanovlenye Velykomoravskoho hosudarstva /B. Zasterova // Vyzantiyskiy vremennyk. – 1978. Tom 38. – S.9-11
3. Ysaevych YA. «Hrady Cherevenskiye» y Peremyshe's'kaya zemlya v polytycheskiykh vzaymootnoshennyakh mezhdu vostochnymy y zapadnymy slavyanamy (konets IKH – nachalo KHII v.) / YA. Ysaevych // Yssledovaniya po ystoriy slavyanskiykh y baltyyskiykh narodov épokhy srednevekov'ya – M.: Nauka, 1972. – S.107-124.
4. Ysaevych YA. Kul'tura Halytsko-Volynskoy Rusy /YA. Ysaevych // Voprosy ystoriy. – 1973. – №1. – S. 94-99.
5. Korolev A. Zahadky pervykh russkiykh knyazey /A. Korolev – M.: Veche, 2010. – 260 s.
6. Kotlyar N. Formirovaniye terrytoryy y vozniknovenye horodov Halytsko-Volynskoy Rusy IKH-KHII vv. /N. Kotlyar – K.: Naukova dumka, 1985. – 184 s.
7. Lyapushkin Y. Slavyany Vostochnoy Evropy nakanune obrazovaniya drevnerusskoho hosudarstva /Y. Lyapushkin //Materiyyaly y yssledovaniya po arkheolohiy SSSR. – 1968. – № 152. – S. 192.
8. Motsya A. Pohrebal'nye pamyatnyky yuzhnorusskiykh zemel' IKH-KHII vv. /A. Motsya – K.: Naukova dumka, 1990. – 156 s.
9. Nasonov A. «Russkaya zemlya» y obrazovaniye terrytoryy drevnerusskoho hosudarstva /A. Nasonov – M.: Yzdatel'stvo AN SSSR, 1951. – 262 s.
10. Polnoe sobraniye russkiykh letopisey. Tom 38. Radzyvylovskaya letopys'. – Leningrad: Nauka, 1989. – 179 s.
11. Prazhs'kiy K. Ches'ka khronika /K. Prazhs'kiy – M.: Yzdatel'stvo AN SSSR, 1962. – 296 s.
12. Peshyn T. Sobraniye proizvedeniy v 40 t., T.20 /T. Peshyn – M.: Nauka, 2001. – 260 s.
13. Rykhter V. Nachalo arkhytektury y stroitel'stva horodov v Velykoy Moravyy /V. Rykhter – Praha: Yzdatel'stvo AN CHSSR, 1978 – 210 s.
14. Stredov's'kiy V. Rus' ta Moraviya (per. z pol's'koyi) /V. Stredov's'kiy – K: Naukova dumka, 2000. – 280 s.
15. Franko I. Naystarishi pam'yatky pivdenorus'koho pys'menstva /I. Franko Zibrannya tvoriv v 50 t., T.40 – K.: Naukova dumka, 1983. – 600 s.
16. Shyrynskiy S. Arkheolohichesky paralely k ystoriy khrystynstva na Rusy y Velykoy Moravyy /S. Shyrynskiy //Drevnyaya Rus' y slavyane – M.: Nauka, 1978. – 260 s.

УДК 94(47+57):338.124.4:338.2-027.19

Семешин Е.В.

студент НН інституту історії та філософії
Сумського державного педагогічного
університету імені А.С.Макаренка

ПРИЧИНЫ КРИЗИ НЕПУ И ПЕРЕХОДУ ДО КОМАНДНОЙ ЭКОНОМИКИ

У статті досліджено та проаналізовано причини кризи НЕПу в 1927 р. в СРСР, політику радянської влади та погляди перших лідерів держави на вирішення проблеми. Розглянуто основні політичні та соціально-економічні фактори переходу від НЕПу до політики сталінського «великого стрибка».

Ключові слова: селянство, криза, хлібозаготівлі, приватник, куркуль.

Семешин Э.В. Причины кризиса НЭПа и перехода к командной экономике

В статье исследованы и проанализированы причины кризиса НЭПа в 1927 в СССР, политику советской власти и взгляды первых лидеров государства на решение проблемы. Рассмотрены основные политические и социально-экономические факторы перехода от НЭПа к политике сталинского «большого скачка».

Ключевые слова: крестьянство, кризис, хлебозаготовки, частник, кулак.

Semeshin E.V. Causes of the NEP crisis and transition to a command economy

In the article explores and analyzes the causes of the crisis of NEP in 1927 in the USSR, the policy of Soviet power and the views of the first leaders of the state on the solve of problem. The main political and socio-economic factors of the transition from the NEP to the policy of Stalin's "big jump" were considered. The main words: the peasantry, the crisis, the bread bake, the private sector, the "fist".

Key words: peasantry, crisis, bread making, private sector, fist.

Актуальність дослідження. У 2017 р. виповнюється 90 років з часу проведення в СРСР XV партз'їзду (2-19 грудня 1927 р.), котрий увійшов до підручників історії як «з'їзд колективізації». Даний з'їзд став апогеем багаторічної дискусії у лавах більшовицької партії про політику радянської влади на селі і став початком докорінних змін у цій політиці. Офіційно радянська влада ніколи не відмовлялася від НЕПу і навіть на початку 30-х партійна більшість називала сталінські «реформи» (індустріалізацію, колективізацію, розкуркулення) лише черговим етапом розвитку НЕПу, наполегливо заперечуючи при цьому реставрацію «воєнного